agrum Tiburtinum vel Tarentinum, ubi reliquam vitæ partem transacturus sit, se comitetur, et, si supremum diem ibi obierit, piis lacrimis cineres spargendo justa sibi persolvat.

Exsplendescit hoc carmen naturali quadam nec longe quæsita pulcritudine, imaginum varietate admirabili; mollissimoque sensu, qui per totum carmen regnat, ipsi adflati videntur numeri.

CARMEN VII.

AD POMPEIUM.

Ob amici reditum in patriam lætatur.

O sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis Italoque cælo,
Pompei, meorum prime sodalium?

1. *Tempus in ultimum Deducte*, qui sæpe mecum in ultimum tempus deductus es, in extremum vitæ discrimen adductus es. *Tempus ultimum* est, ubi rerum nostrarum tam misera conditio est, ut salutem ac vitam desperemus. Ita *supremum tempus* dicitur Catullo L. XIV, 151; *extremum tempus, ib.* 169; uti *extrema tempora*, Cic. ad Div. X, 12. Nota quam veros ac vividos sensus exprimat hæc exclamatio, et quam bene, in desideratissimi amici reditu nec opinato, communia pericula ante communes voluptates poeta revocaverit. Nihil enim firmiorem amicitiam constituit, nihil arctius homines inter se conjungit, quam eorumdem periculorum societas; et nostro e pectore elabi potest voluptatum, nunquam autem miseriarum memoria.—*Bruto militiæ duce,* dum uterque sub Bruto militaremus. —*redonavit,* reddidit, restituit, ecquo felici fato redditus es dis patriis; redonantur enim quos jam perditos putabamus. — *Quiritem*, omnis, quo ante civis Romanus gaudebas, juris de integro participem; in jus Quiritium restitutum. — *prime sodalium*, vel amicissime, propter et periculorum et voluptatum societatem, vel antiquissime.

Cum quo morantem sæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula;
Quum fracta Virtus, et minaces
Turpe solum tetigere mento.

6. *Diem Fregi,* partem de die gravibus ac seriis rebus destinato demsi, demtamque compotationi dedi; decurtavi diei spatium, noctique illud adjeci, quod fit compotatione tempestivius constituta. Vide ad I, 1, 20.—*morantem,* qui tardius ire videbatur convivaturis.—*Malobathro,* unguento e malobathri foliis expresso; *malobathrum* proprie frutex odoratus, in Indiæ paludibus nascens, ex cujus folio convoluto conficiebatur unguentum nobilissimum, quod et ipsum *malobathrum,* Latinis *foliatum* (Mart. XI, 28) dictum est; vid. Plin. XII, 26; XIII, 1.—*Syrio,* ex India in Syriam, et inde a mercatoribus Romam deportato; fuit igitur, ut supra I, 31, 12, dicebatur, *merx Syra.*

9. *Tecum Philipp. et celer. fug. Sensi,* quale fuerit illud summum vitæ discrimen, quod se una cum Pompeio subiisse versu primo ait, disertius nunc poeta declarat. — Expertus sum, inquit, una tecum infelicem illam pugnam ad Philippos, Macedoniæ urbem, ubi, quum fortiter pugnantes non amplius sustinere possent vim hostium, et vultus in terram prostratorum minas adhuc et iram in victorem exprimerent, mihi, ut salutem in celeri fuga quærerem, parmula parum honorifice abjicienda fuit. *Sentire* passim de calamitatibus, sive malis, quibus bello graviter afficimur. Liv. IX, 37: « Vastationem sub Ciminii montis radicibus jacens ora *senserat;* » et XLV, 28: « Quæ quisque Persei bello privatim ac publice *sensisset.* » Senec. OEdip. 472: « *Sensere* terræ te Dacûm feroces. » Cf. infr. III, 4, 43; IV, 4, 25; IV, 6, 3. — *et celer. fugam,* ad mala nempe, quæ in pugna Philippensi senserit, celeriter inde aufugiendi necessitatem refert; rei igitur magis describendæ hæc adjecta esse puta.— *non bene,* parum decore, turpiter. Omnibus satis notum, quanto dedecori apud veteres esset, scutum in prælio reliquisse. Alcæus quoque et Archilochus arma in prælio se amisisse fatentur. —*fracta Virtus,* fortitudo, quæ vi majore ita deprimitur et contunditur, ut resistere ei non valeat. —*sol. tetig. mento,* pro vulgari: ceciderunt, ad terram prostrati sunt; ducta videtur hæc loquendi ratio ex Hom. Il. II, 418: Πρηνέες ἐν κονίῃσιν ὀδὰξ λαζοίατο γαῖαν. Unde latinis poetis *mordere humum, terram petere ore,* pro cadere, occidi, frequentata. Gallice, *mordre la poussière.*—*Turpe,* sanguine turpiter pollutum. — *minaces* bene adumbrat milites, qui forti animo ceciderunt, et cæsi adeo vultum torvum et minacem præ se fe-

Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aere :
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem,
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea, nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso levia Massico

runt; Cl. *Mitsch.* in h. r. affert locum Flori, I, 18, ubi de Romanis in bello cum Pyrrho occisis : « Omnium in manibus enses, et relictæ in vultibus minæ, et in ipsa morte ira vivebat; » nisi forte *minaces* simpliciter de militibus fortioribus, mortem hosti minitantibus, explicare præstet.

13. Sensus : Sed me tum bona fortuna ex medio belli periculo eripuit; te vero in idem vehementior impetus abripuit. — Quod bona fortuna factum est, id tribuit Mercurio, quum propter ejus in vicibus muneris hujus obeundis dexteritatem et celeritatem (hinc dicitur ὠκύπους apud Euripid. Hel. 247), cf. supr. I, 10, 13, tum quia *virorum Mercurialium* (infr. II, 17, 29), h. e. poetarum, custos est. — *paventem*, viribus diffisum, suaviter hoc adjectum. — Poeta autem facetissime se adsimulat heroibus Homericis, qui passim vel a deo, vel a dea quapiam, *denso aere*, h. e. nube circumfusi, et sic præliis erepti esse finguntur. — *resorb. Unda fretis æst.* belli impetus comparatur cum impetu undæ marinæ, omnia fluctibus æstuosis secum abripientis; *resorb. fretis æst.* h. e. te iterum maris æstu sorbens, quem jam semel sorbuerat; Cl. *Mitsch.* cum Nostro contendit Eurip. Heracl. 428. Infr. Epist. II, 2, 47 : « Civilisque rudem belli tulit æstus in arma. »

17. *Ergo*, etc. Sed et hæc nova effugisti pericula; ex his quoque servatus es, ergo, etc. — *obligatam*, h. e. debitam; nam vota, quibus Jovi, si salvus ex hoc bello evaderet, *se obligaverat*, nunc solvere debebat; — *dapem*, antique pro : dapes, h. e. sacras epulas. — *sub lauru mea*, quæ haud dubie in impluvio, vel quod Virgil. Æn. II, 512, et VII, 59, de ejusmodi lauru ait, *ædibus in mediis*, ubi seri et nutriri antiquitus solebant arbores, consita fuit. Alii cum Sanadone accipiunt singularem numerum *lauru* pro plurali *lauris*, sc. bellicis, intelliguntque hoc ab Horatio facete dictum, post humilem fugæ confessionem; ex his autem quæ sequuntur de cadis et ciboriis, laurum hic potius proprio sensu quam per metaphoram usurpari judicabo.

21. *Levia cibor. Ciborium*, genus poculi, speciem fere eorum, quibus Ægyptii usi esse dicuntur, referentis; Ægyptiis nempe calyx fabæ cujusdam

Ciboria exple; funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

(quam *colocasiam* sive *cyamum* fuisse aiunt), poculorum, quæ *ciboria* appellabant, usum præstabat; cf. Schol. ad h. l. Paulo capacius illud poculi genus fuisse, ex usu, cui id poeta nunc destinat, facile apparet. *Levia,* polita, adeoque splendentia. — *exple Massico,* imple vino Massico, cf. sup. ad I, 1, 19. — *Oblivioso,* curas abigente et oblivioni tradente; hinc Alcæo apud Ursin. p. 101, vinum dicitur οἶνος λαθικηδής, et λήθη ὀδύνης apud Incert. Auct. Ep. LXXIX, 8, in Anthol. Græc. t. IV, p. 133.— *capacibus,* quæ magnam vim unguentorum contineant, ita ut convivarum capilli sint *perfusi liquidis odoribus,* ut Noster, I, 5, 2. — *conchis,* vasis unguentariis, ad formam conchæ effictis. — *Quis* sc. convivarum. — *Deproperare,* festinanter conficere. — *quem Venus arb. Dicet bib.*? Per *Venerem* intellige talorum jactum optimum; *jactus optimus* nempe, quum unusquisque quatuor talorum, quibuscum ludebatur, aliud latus ostenderet, *Venereus; pessimus* contra, quum omnes tali idem latus ostenderent, *Canis* dicebatur. Legant tirones, quæ accurate de talorum lusu exposuit *Ernesti* in *Clav. Cic.* scil. voce *talus.* Vide etiam Lucian. Amor. t. II, p. 415.— *arbitr. bibendi;* confer supr. ad I, 4, 17. — *Dicet,* designabit. Similiter Virg. Georg. III, 125: « Quem legere ducem pecori et dixere maritum. » — *Edonis,* Thraciæ populo, pro ipsis Thracibus, effrenata in compotationibus licentia satis notis; cf. supr. ad I, 18, 9. — *Dulce mihi furere est,* expressit notissimum illud Anacreontis XXXI, θέλω, θέλω μανῆναι.

Analysis. Quo gravior fuit sollicitudo, qua Horatius de Pompeio sibi amicissimo, qui post prælium Philippense novis belli tempestatibus se exposuerat, perturbatus fuit, eo major fuit lætitia, qua ille de insperato primi sodalium reditu perfusus est. Cui quidem poeta nunc liberius indulturus, diem festum, tam sacris, quas Jovi Pompeius voverat, epulis, quam hilari potatione celebrandum, hoc carmine indicit.—De Pompeio Grospho equite Romano, Pompeii Magni, ut videtur, liberto, copiose egit ad h. l. *Sanadonius.*—Similiter fere lætitiam suam de felici Plotii Numidæ reditu expressit Noster supr. I, 36.